
ETHICAL AND SOCIAL BUSINESS RESPONSIBILITY

Baki Koleci

University "Haxhi Zeka" Peja, Kosovo, baki.koleci@hotmail.com

Violeta Koleci

College "Business" Prishtina, Kosovo

Redon Koleci

College "Business" Prishtina, Kosovo

Abstract: Social Responsibility and Ethics in Business, where we say that Business is one of the institutions that have contributed the most to the quality of human life. Business has been the main driving force that has enabled millions of people to live their lives in a rich, healthy, rational world. While Ethics is related to the principles that guide the behavior of an individual or a certain group of individuals, in this context the term Personal Ethics is used, Professional, also the discipline of Ethics differs from other disciplines, theoretical study in the field of Ethics deals with judgments, the moral assessments used in the process of making moral decisions as well as the decision that is taken is a moral decision and the assessment of the fact, is a moral judgment that participates in making this decision.

To better understand social responsibility means that individuals and enterprises have a duty to act in the best interest of their environment and society as a whole, also social responsibility as it applies to business it is known as corporate social responsibility or Social Responsibility of Corporations (CSR), but the essence of this theory is to adopt policies that promote an ethical balance between the dual mandates of profit-seeking and the benefit of society as a whole.

The ability to understand and apply moral standards does not arise together with man, but just as physical, emotional or cognitive abilities develop along with the growth and maturity of the individual, so do the individual's ability to deal with moral issues.

Social responsibility to consumers is in the state legislation that controls trade relations between businesses and the public, but an example is the UK Unfair Conditions Act, which focuses mainly on banning businesses from taking advantage of contracts with customers and unreasonably benefited from them, where for example, banks are prohibited from imposing unreasonably high rates on customers who are late with mortgage payments, where this is how legislation prevents customers from experiencing difficulties from business organizations.

Keywords: Ethics, social responsibility, Businesses, skills, behavior, quality, morals, contribution, individuals.

PËRGJEGJËSIA ETIKE DHE SOCIALE TË BIZNESIT

Baki Koleci

Universiteti „Haxhi Zeka” PEJË R.Kosovës, baki.koleci@hotmail.com

Violeta Koleci

Kolegji „Biznesi” Prishtinë R.Kosovës,

Redon Koleci

Kolegji „Biznesi” Prishtinë R.Kosovës

Abstrakt: Përgjegjësit Sociale dhe Etika në Biznes, ku themi se Biznesi është një nga institucionet që kanë kontribuar më shumë në cilësinë e jetës njerëzore. Biznesi ka qenë forca kryesore levizëse që ju ka mundësuar miliona njerëzve të jetojnë jeten e tyre në një botë të pasur, të shëndëtshme, e racionale. Ndërsa Etika lidhet me parimet që drejtojnë sjelljet e një individi ose të një grupi të caktuar individesh, në këtë kontekst përdoret termi Etike personale, Profesionale, po ashtu diciplina e Etikës ndryshon nga diciplinat e tjera, studimi teorik në fushën e Etikës meret me gjykimet, vlerësimet morale që përdoren në procesin e marrjes së vendimeve morale po ashtu dhe vendimi që meret është një vendim moral dhe vlerësimi i faktit, është një gjykim moral që merr pjesë në marrjen e këtij vendimi.

Për të kuptuar më mirë përgjegjësin sociale do të thotë që individët dhe ndërmarrjet kanë për detyrë të veprojnë në interesin më të mirë të mjedisit të tyre dhe shoqërisë në tërësi, gjithashtu përgjegjësia sociale siç vlenë për biznesin ajo njihet si përgjegjësi shoqërore e korporatave apo Përgjegjësia Sociale e Korporatave (CSR), mirëpo thelbi i kësaj teorie është të miratojë politika që promovojnë një ekuilibër etik midis mandateve të dyfishta të përpjekjes për përfitim dhe përfitimit të shoqëris si një e tërë.

Aftësitë për të kuptuar dhe zbatuar standartet morale nuk lindin bashkë më njeriun, por ashtu sikurse aftësitë fizike, emocionale apo njohëse zhvillohen krahas me rritjen dhe maturimin e individit në të njejtën mënyrë zhvillohen dhe aftësitë e individit për të trajtuar çështjet morale.

Sipas Aristotelit aftësitë tona morale apo vyrtetet ose zakone të mira morale zhvillohen vetëm nëpërmjet trajnimit dhe përsëritjes, qënjet njerëzore i fitojnë aftësitë e tyre morale kur kërkesa për tu menduar, ndërjet dhe për tu sjellë në mënyrën e duhur ju mësohet dhe ju bëhet zakon nga familja dhe komuniteti ku ata bëjnë pjesë.

Përgjegjësia sociale ndaj konsumatorëve është në legjislacionin shtetëror që kontrollon marrëdhëniet tregtare midis bizneseve dhe publikut, mirëpo një shembull është Ligji për Kushtet e padrejta në Mbretërinë e Bashkuar, akti është përqendruar kryesisht në ndalimin e bizneseve për të përfutuar nga kontratat që kanë me klientët dhe për të përfutuar në mënyrë të paarsyeshme prej tyre, ku për shembull, bankave u ndalohet të vendosin tarifa të larta pa arsye për klientët që vonohen me pagesat e hipotekës, ku kjo është mënyra se si legjislacioni i ndalon klientët të përjetojnë vështirësi nga organizatat e biznesit.

Fjalët kyçe: Etika, përgjegjësit sociale, Bizneset, aftësi, sjellje, cilësi, moral, kontribut, individet.

1. HYRJE

Përgjegjësia Sociale dhe Etika në Biznes në ditët e sotme është bërë gjithnjë e më e rëndësishme për investitorët dhe konsumatorët të cilët kërkojnë investime jo vetëm fitimprurëse por gjithashtu kontribuojnë në mirëqenien e shoqëris dhe mjedisit, mirëpo sidoqoft kritikët argumentojnë se natyra themelore e biznesit nuk e konsideron shoqërinë si një palë të interesuar vetëm për interesat e veta po për interesa të shoqëris dhe komunitetit.

Për të kuptuar më mirë përgjegjësin sociale do të thotë që individët dhe ndërmarrjet kanë për detyrë të veprojnë në interesin më të mirë të mjedisit të tyre dhe shoqërisë në tërësi, gjithashtu përgjegjësia sociale siç vlenë për biznesin ajo njihet si përgjegjësi shoqërore e korporatave apo Përgjegjësia Sociale e Korporatave (CSR), mirëpo thelbi i kësaj teorie është të miratojë politika që promovojnë një ekuilibër etik midis mandateve të dyfishta të përpjekjes për përfitim dhe përfitimit të shoqëris si një e tërë.

Mirëpo shumë kompani të ndryshme si ato me politika “të gjelbërta” e kanë bërë përgjegjësin sociale një pjesë integrale të modeleve të tyre të biznesit dhe ata e kanë bërë këtë pa kompromentuar përfitimin, ndërsa e themi se në vitin 2018 Forbes emëroi kompanitë më të përgjegjëshem shoqërore në botë, ku në krye të listës është gjigandi i teknologjis të njohur “Google” e i ndjekur nga afër “Ealt Disney Company” dhe “Lego”, gjithashtu në ditët e sotme gjithnjë e më shumë investitorët dhe konsumatorët po e faktorizojnë angazhimin e një kompanie ndaj praktikave të përgjegjësia sociale shoqërore para se të bëjnë një investim ose blerje.

Përgjegjësia sociale ndaj konsumatorëve është në legjislacionin shtetëror që kontrollon marrëdhëniet tregtare midis bizneseve dhe publikut, mirëpo një shembull është Ligji për Kushtet e padrejta në Mbretërinë e Bashkuar, akti është përqendruar kryesisht në ndalimin e bizneseve për të përfutuar nga kontratat që kanë me klientët dhe për të përfutuar në mënyrë të paarsyeshme prej tyre, ku për shembull, bankave u ndalohet të vendosin tarifa të larta pa arsye për klientët që vonohen me pagesat e hipotekës, ku kjo është mënyra se si legjislacioni i ndalon klientët të përjetojnë vështirësi nga organizatat e biznesit.

Gjithashtu duhet të cekur se etika e biznesit përfshin dy komponente:

1) Trajton njohjen dhe kuptimin e koncepteve të drejtë apo i gabuar, i mirë apo i keq,

2) Vlerëson veprimin, trajton kryerjen e tij në praktikë, duke arritur në konkluzionin se është kryer mirë apo keq.

Po ashtu nëpërmjet përdorimit të influences sociale e financiare filloi të marrë parasysh edhe probleme sociale si varfëria, krimi, mbrojtja e mjedisit, të drejtat e barabarta, shëndeti publik, përmirësimi i arsimimit, po ashtu dhe përdorimi i resurseve ekonomike të vëndit për realizimin e fitimeve bën që reciprokisht edhe bizneset ti detyrohen vëndit, dhe të kontribuojnë për të përmirësuar shoqërinë.

Ndërsa përgjegjësia sociale ndaj konsumatorëve mund të vijë si rezultat indirekt i praktikës së biznesit, ku për shembull, kompanitë që prodhojnë energji përmes mjeteve alternative përfitojnë nga prodhimi, ndërsa ata shesin energji në rrjetin elektrik, sidoqoftë të gjithë klientët e këtyre ndërmarrjeve gjithashtu përfitojnë nga energjia elektrike më e lirë, po ashtu dhe publiku i gjerë jeton në një mjedis më të gjelbër.

2. PËRGJEGJËSIT SOCIALE DHE ETIKE TË KOMPANISË

Përgjegjësia sociale të biznesit apo të kompanis e themi se koncepti i përgjegjësia së kompanis nënkupton që veprimtaria e kompanis krahas interesave të saj të mbrojtë e të përmirësojë mirëqenien e shoqëris, mirëpo ndërsa vendimet strategjike të korporatave të mëdha në mënyrë të pashmangshme duhet të përfshijnë si pasojat sociale ashtu dhe ato ekonomike dhe të pandara nga njera tjetra.

Po ashtu me tejë pasojat sociale të veprimtaris ekonomike të përgjegjësia ndikojnë tek stakeholdersat jashtë kompanisë veçanërisht tek komuniteti dhe publiku në përgjegjësia, ku për shembull: nese një kompani e madhe për arsye ekonomike vendos ta mbyllë një pjesë të aktivitetit të saj ku punojnë mijëra punëtorë të një komuniteti të

vogël, atëherë pasojat sociale në këtë komunitet do të jenë të drejtpërdrejta dhe të mëdha. Kjo ka kuptimin se kur një kompani zgjedh strategjinë duke e mbështetur vetëm në kriterin ekonomik pasojat sociale do të jenë të mëdha. Mirëpo kemi këtë llojë të pyetjes se cilat janë problemet që një organizatë duhet të marrë në konsideratë gjatë hartimit dhe zbatimit të strategjisë, disa nga problemet jëna si më poshtë:

- Cilat janë shpenzimet shtesë që duhet bërë për tu përgjigjur kërkesave të përgjegjësive sociale,
- A ka ndonjë përfitimi organizata po të ndryshojë qëndrimin në favorë të përgjegjësive sociale, këtu është e vështirë të japësh një përgjigje të saktë, për shëmbull: sponsorizimi i një koncerti mund të sjellë organizatës përfitime marketingu¹¹⁹,
- Janë legjitime shpenzimet, ku kjo ka qenë një fushë e rëndësishme diskutimi lidhur me sektorin publikë, por rritja e theksit në fitimat e aksionerëve i ka detyruar organizatat e biznesit të jenë shumë të sakta në bilancin kosto/fitim.

Përgjegjësia sociale e organizatës si pjesë e menaxhimit strategjik ngre disa probleme etike të vështira për individët dhe menaxherët brenda organizatës si për shëmbull: Cila është përgjegjësia e një individi i cili beson se strategjia e organizatës ku ai bën pjesë është jo – etike.

Menaxherët janë persona që kanë një fuqi të caktuar në organizatë, ata furnizohen me informacione dhe kanë kanalet e tyre të influencës të cilat nuk i disponojnë shumica e stakeholdersave, si rezultat ata kanë edhe përgjegjësi sociale¹²⁰.

3. PËRGJEGJËSIA SOCIALE DHE ETIKA

Përgjegjësia sociale është një teori etike në të cilën individët janë përgjegjës për përmbushjen e detyrës së tyre qytetare, dhe veprimet e një individi duhet të përfitojnë të gjithë shoqërinë. Në këtë mënyrë, duhet të ketë një ekuilibër midis rritjes ekonomike dhe mirëqenies së shoqërisë dhe mjedisit. Nëse ruhet ky ekuilibër, atëherë përgjegjësia shoqërore përmbushet.

4. PËRGJEGJËSIA SHOQËRORE DHE ETIKA

Teoria e përgjegjësive shoqërore është e ndërtuar mbi një sistem etike, në të cilin vendimet dhe veprimet duhet të vlerësohen etikisht para se të vazhdojnë. Nëse veprimi ose vendimi shkakton dëm në shoqëri ose mjedis, atëherë do të konsiderohej i papërgjegjshëm nga ana shoqërore.

Vlerat morale që janë të natyrshme në shoqëri krijojnë një dallim midis së drejtës dhe së gabuarës. Në këtë mënyrë, drejtësia shoqërore besohet (nga shumica) të jetë "e drejtë", por më shpesh sesa jo kjo "drejtësi" mungon. Çdo individ ka përgjegjësinë të veprojë në një mënyrë që është e dobishme për shoqërinë dhe jo vetëm për individin.

5. ZBATIMI I PËRGJEGJËSITË SHOQËRORE DHE ETIKËS

Teoria e përgjegjësive shoqërore dhe etikës zbatohet si në kapacitetet individuale ashtu edhe në ato të grupeve. Duhet të përfshihet në veprimet / vendimet e përditshme, veçanërisht ato që do të kenë efekt mbi personat e tjerë dhe / ose mjedisin. Në kapacitetin më të madh, në grup, një kod i përgjegjësive shoqërore dhe etikës zbatohet brenda grupit në fjalë, si dhe gjatë ndërveprimeve me një grup tjetër ose një individ.

Bizneset kanë zhvilluar një sistem të përgjegjësive sociale që është përshtatur për mjedisin e tyre të kompanisë. Nëse përgjegjësia sociale ruhet brenda një kompanie, atëherë punonjësit dhe mjedisi mbahen të barabartë me ekonominë e kompanisë. Mbajtja e përgjegjësive sociale brenda një kompanie siguron që integriteti i shoqërisë dhe ambienti mbrohen.

Shpesh, implikimet etike të një vendimi / veprimi anashkalohen për përfitime personale dhe përfitimet zakonisht janë materiale. Kjo shpesh manifestohet në ndërmarrjet që përipiqen të mashtrojnë rregulloret mjedisore. Kur kjo të ndodhë, ndërhyrja e qeverisë është e nevojshme.

6. ROLI I PËRGJEGJËSISË SOCIALE NË ETIKËN E BIZNESIT

Etika e biznesit merr parasysh përgjegjësitë jo vetëm brenda vendit të punës, por edhe brenda strukturave mjedisore, kulturore dhe sociale të komuniteteve. Ata gjithashtu merren me çështje të përgjegjësive të përfshira në kërkimin shkencor, mbrojtjen e konsumatorit dhe strukturën e përgjithshme të çdo biznesi ose korporate. Përgjegjësia shoqërore e korporatave është ndarë në katër lloje që duhet të merren parasysh njëkohësisht, duke përfshirë përgjegjësitë etike, ligjore, ekonomike dhe filantropike ndaj konsumatorëve dhe shoqërisë.

¹¹⁹Vasilika Kume: Menaxhimi Strategjik, botimi i katërt Tiranë 2016.

¹²⁰Vasilika Kume: Menaxhimi Strategjik, botimi i katërt, Tiranë 2016.

7. PËRGJEGJËSIA E KORPORATAVE

Përgjegjësia dhe përgjegjësia e korporatave përhapet në fushat e etikës, ligjshmërisë dhe rregulloreve. Ai gjithashtu ka një ndikim në ekonomi dhe mjedis. Përgjegjësitë ekonomike i referohen fokusit të një biznesi në prodhimin e mallrave dhe shërbimeve për konsumatorët. Ndërsa çdo biznes dëshiron të bëjë një fitim, fitime të tilla duhet të bëhen duke ndjekur rregullat themelore të shoqërisë, të cilat përfshijnë konsiderata etike dhe ligjore.

Bizneset dhe korporatat duhet të veprojnë brenda rregullave dhe udhëzimeve qeveritare, shtetërore dhe lokale. Si e tillë, përgjegjësitë etike mund të ilustrohen përmes kodeve të sjelljes, të drejtave civile dhe standardeve sociale dhe të pranueshme në shumë fusha. Shumë kompani përpiqen të tejkalojnë kërkesat ligjore. Bizneset që kujdesen të sigurojnë se punëtorët janë të sigurt, trajtohen me dinjitet dhe respekt dhe ofrojnë orë dhe paga të arsyeshme të punës konsiderohen të jenë përgjegjës etikisht.

Shpesh është një sfidë për të balancuar kërkesat financiare të aksionerëve dhe nevojën për të rritur fitimet, me mirëqenien e punonjësve dhe mjedisit. Për shembull, shumë kompani të barnave ose kimikateve që prodhojnë pesticide ose produkte farmaceutikë mund të zbulojnë se nënprodukti mund të jetë ndotje, dëmtim i mjedisit përreth ose paraqitje e rrezikut të mundshëm për punonjësit dhe madje edhe banorët. Gjetja e një zgjidhje të mesme në situata të tilla nuk është e lehtë, dhe për fat të keq, më shpesh sesa jo, bizneset kanë qenë shumë më të shqetësuara me vijën fundore financiare sesa me sigurinë ose shëndetin e njerëzve ose mjedisit.

Kompanitë që përfshihen në promovimin e mirëqenies njerëzore ose vullnetit të mirë konsiderohen të jenë me natyrë filantropike. Ata që dhurojnë para, si dhe kohë, trajnim dhe ekspertizë – veçanërisht në fushën e shëndetit dhe mjekësisë – janë një shembull i shkëlqyeshëm i një biznesi që e merr shumë seriozisht përgjegjësinë e tij shoqërore.

Kur bëhet fjalë për vlerat dhe përgjegjësinë shoqërore, bizneset dhe korporatat jo vetëm që duhet të kujdesen për aksionarët e tyre, por gjithashtu të jenë në gjendje të përfitojnë nga shoqëria në një farë mënyre. Në disa raste, kompanitë e bëjnë këtë sepse pasojat e injorimit të rregullave dhe rregulloreve, ose shkaktimit të dëmtimit të mjedisit, mund të provojnë të jenë më të dëmshme sesa të bien dakord për t'i ndjekur ato në radhë të parë. Për sa kohë që një korporatë duket se kujdeset për punonjësit e saj dhe mjedisin, publiku i gjerë zakonisht është më se i gatshëm t'i konsiderojë ata përgjegjës shoqëror, gjë që shpërblen korporatën me vlera më të larta të aksioneve, punonjës më të lumtur dhe natyrisht, një reputacion më të mirë.

8. ETIKA DHE LLOJET E PËRGJEGJËSISË SOCIALE TË BIZNESIT

Etika e Biznesit përfshin fushat e parimeve morale dhe vendimmarrjes, çështjet e qeverisjes dhe kodet e sjelljes për një biznes. Beverungen dhe Case (2017) argumentojnë se "Ne mund të zbulojmë se etika në biznes përfshin një zhvendosje themelore në lidhje me përvojat fenomenale që lindin kur gjërat nuk janë në vend". Kur identifikojmë praktikatat që pasqyrojnë etikën e biznesit, ne gjendemi në territorin e moralit dhe një përkufizim të asaj që përbën moralin.

Përgjegjësia Sociale e Korporatave (CSR) në kontekstin e etikës së biznesit. Punimi studion CSR si një koncept dhe gjithashtu si një grup veprimesh të ngulitura në etikën e biznesit. Dokumenti ynë merr frymëzim nga interpretimi i teorisë normale të palëve të interesuara të Freeman (1984) siç citohet në Parmar et al (2010) dhe konceptit që organizatat janë "ngulitur" në mjedisin social dhe biologjik përreth tyre.¹²¹ (Bjerregaard dhe Lauring 2013 pp134).

Organizatat e biznesit janë një pjesë integrale e sistemeve sociale, ekonomike dhe mjedisore përreth tyre. Prandaj, aktivitetet e tyre, struktura dhe proceset e ndara duhet të marrin përgjegjësi për ndikimin që ata kanë tek palët e interesit dhe në shoqërinë e cila mbështet ekzistencën e tyre. Nuk është e mjaftueshme për të përcaktuar Përgjegjësia Sociale e Korporatave (CSR) si të kufizuar në përpjekjet e biznesit që arrijnë tek njerëzit ose aspekte të tjera të mjedisit si përfitues të përcaktuar nga kompania. Efektet e rënies që një kompani ka në komunitetin e gjerë, sot dhe nesër duhet të përfshihen në sensibilizimin e Përgjegjësia Sociale e Korporatave (CSR) për etikën dhe Përgjegjësia Sociale e Korporatave (CSR) për t'u trajtuar në mënyrë të njëjtë.

Teoria normative e palëve të interesit në Përgjegjësia Sociale e Korporatave (CSR) që tërheq filozofinë e saj nga Etika, pohon se korporatat e biznesit janë "moralisht" përgjegjëse për të kujdesur për shqetësimet e një grupi më të madh të mbajtësve të aksioneve që mund të përfshijnë pronarë, klientë, shitës, punonjës dhe komunitet sesa aksionarët e saj dmth vetëm pronarët e biznesit (Rodin 2005 pp561). Konceptet e etikës së biznesit dhe përgjegjësisë sociale kanë identitete të dallueshme. Megjithatë, ato shpesh përdoren për t'iu referuar të njëjtit argument ose kod. Termi etikë biznesi supozohet të jetë "një kombinim i dy fjalëve shumë të njohura, përkatësisht biznesi dhe etika"¹²²(Dimitriades 2017 ppl).

Ndërmarrësit mund të vijnë afër kufirit të normave konvencionale të moralit, ose të kapërcejnë normat e moralit, në

¹²¹ Bjerregaard dhe Lauring 2013 pp134.

¹²² Dimitriades 2017 ppl.

ndjekje të 'Shkatërrimi krijues' Schumpterian, duke ndjekur një qëllim që mund të jetë një "version i" qëllimit justifikon mjetet "(Fuller 2013 fq 122). CSR atëherë konsiderohet të jetë një tarifë e ngarkuar për returns që rrjedhin nga gabimet e bëra nga sipërmarrja për të paguar për disa nga të drejtat. Kështu "të ardhurat e mbledhura nga taksat e lidhura me mëkatën dhe shfrytëzimin shpesh përcaktohen për rikthimin e shëndetit dhe mjedisit, nëse nuk ofrojnë stimuj të drejtpërdrejtë për prodhimin e produkteve më të dobëta"¹²³ (Fuller 2018 fq123).

9. PËRGJEGJËSITË DISKREZIONALE

Këto përgjegjësi janë ato që merren vullnetarisht nga një organizatë biznesi. Ato përfshijnë aktivitete të marrëdhënieve me publikun, qytetari të mirë dhe përgjegjësi të plotë shoqërore të korporatave. Përmes aktiviteteve të marrëdhënieve me publikun, menaxherët përpiqen të rrisin imazhin e kompanive, produkteve dhe shërbimeve të tyre duke mbështetur kauza të denja. Kjo formë e përgjegjesisë diskreionale ka një dimension vet – shërbyes.

Përgjegjësitë e marra vullnetarisht nga një biznes quhen përgjegjësi diskreionale, të tilla si marrëdhëniet me publikun, shtetësia e mirë dhe përgjegjësia e plotë e korporatës. "Përgjegjësia diskreionale është vullnetare dhe drejtohet nga dëshira e një kompanie për të dhënë kontribute shoqërore jo të mandatuara nga ekonomia, ligji ose etika. Aktivitetet diskreionale përfshijnë kontribute filantropike që nuk ofrojnë kthim të drejtpërdrejtë financiar të ndërmarrjes dhe nuk priten". Këto përgjegjësi janë një nga angazhimet shoqërore për menaxherët strategjikë. Këto janë kriteret më të larta të përgjegjësive shoqërore.

10. PËRGJEGJËSIA LIGJORE

Përgjegjësia ligjore i referohet përgjegjesisë që kanë pronarët e bizneseve të vogla sipas ligjit për dëmtimet ose humbjet që u shkaktojnë të tjerëve. Përgjegjësia ligjore përshkruan një situatë në të cilën një biznes i vogël mbahet ligjërisht përgjegjës për dëmtimin ose dëmtimin financiar të një pale tjetër. Ky vendim mund të rezultojë në gjoba, gjobitje ose pagesa të tjera. Si i mbron biznesi sigurimi i përgjegjesisë nga detyrimet ligjore – Kur pronarët e bizneseve të vogla bëhen përgjegjës për humbjet e dikujt tjetër, ata normalisht duhet të kompensojnë personin ose entitetin. Në varësi të ashpërsisë së humbjes, pagesa mund të tejkalojë aftësinë e një pronari të biznesit për të paguar, duke shkaktuar falimentimin.

Ekziston sigurim për pothuajse çdo lloj përgjegjësie ligjore. Këtu janë disa nga politikat më të zakonshme për bizneset e vogla:

□ Sigurimi i përgjithshëm i përgjegjesisë mbron nga dëmtimet e klientit, dëmtimi i pronës së klientit dhe proceset gjyqësore që rezultojnë.

□ Politika e pronarit të biznesit ofron mbulime të përgjithshme të sigurimit të përgjegjesisë dhe ajo mbulon ndërtesat dhe pasurinë e biznesit ndaj dëmtimit ose humbjes.

□ Sigurimi i gabimeve dhe mosveprimeve mbulon ekspertët në rast se ata bëjnë një gabim profesional ose humbin një afat që ndikon negativisht në një klient. Kjo politikë referohet si sigurim profesional i përgjegjesisë për disa profesione.

□ Sigurimi i kompensimit të punëtorëve siguron ndihmë financiare për punonjësit e dëmtuar dhe mbulim për shpenzimet ligjore kur punonjësit padisin një pronar biznesi për një dëmtim të lidhur me punën.

□ Sigurimi komercial i automjeteve siguron mbulim kur një shofer i një automjeti të ndërmarrjes shkakton dëmtime trupore dhe dëme pasurore të tjerëve.

□ Sigurimi i përgjegjesisë së praktikave të punësimit mbulon shpenzimet e procesit gjyqësor kur një punonjës padit për çështje punësimi të tilla si ngacmimi seksual ose përfundimi i padrejtë.

11. ÇËSHTJA E BIZNESIT NË PËRGJEGJËSINË SOCIALE

Rasti i biznesit, ku qëllimi është të tregojë një korrelacion pozitiv midis CSR dhe fitimeve, karakterizohet gjithnjë e më shumë në përpjekjet për të promovuar CSR. Të jesh i përgjegjshëm nga shoqëria është fitimprurës, vazhdon argumenti, supozimi është që shkakësia shkon nga CSR te fitimet. Në fakt, studime të shumta empirike janë kryer në lidhje me performancën shoqërore të korporatave me performancën financiare të korporatave. Shumë prej tyre arrijnë në përfundimin se marrëdhënia është pozitive; disa gjejnë një marrëdhënie negative; dhe, mbi të gjitha, shumë nuk gjejnë fare marrëdhënie të rëndësishme statistikisht, jithashtu më fitimprurëse; por gjithashtu mund të ndodhë që veprimet e CSR konsistojnë në shpërndarjen e fitimeve të korporatave ndërmjet grupeve të palëve të interesuara¹²⁴ (Devinney, 2019).

Në çdo rast, një kompani nuk ka gjasa të vendosë të zbatojë politikat CSR thjesht sepse studime empirike tregojnë se

¹²³ Fuller 2013 fq123.

¹²⁴ Devinney, 2019.

politika të tilla kanë një ndikim pozitiv në performancën financiare. Do të nevojiten argumente më të drejtpërdrejta, që adresojnë detajet e marrëdhënies midis dy variablave për një sektor të veçantë, vendndodhjen dhe kompaninë. Për shembull, nëse mund të tregohet se një angazhim ndaj CSR tërheq punonjësit më të mirë, e bën punën e tyre më tërheqëse për ta, rrit krenarinë e tyre në organizatë dhe i bën ata më efikas dhe më besnikë, atëherë çështja për përfitimin e CSR do të jetë më efektiv dhe më i besueshëm. "Veçanërisht kur fokusi është në çështjen e biznesit, literatura e CSR zakonisht përmend një seri avantazhesh që gëzojnë kompanitë me përgjegjësi shoqërore. Së pari, ka ato që ne mund t'i quajmë përparësi të jashtme (p.sh., të jashtme të organizatës).

Në sferën ligjore dhe politike, për shembull, shoqëritë me përgjegjësi shoqërore do të kenë një mjedis më të favorshëm për veprimtarinë e tyre, marrëdhënie më të lehta me agjencitë rregullore, madje edhe mundësinë e rregulloreve të reja dhe më të mira, ose një fjalë në hartimin e rregulloreve të reja; më pak rrezik për ankesa dhe gjokitje; marrëdhënie më të mira me qeverinë qendrore dhe lokale (p.sh., qasje preferenciale në kontrata, koncesione dhe subvencione); ole në përhapjen e praktikave të tyre të mira. Ata gjithashtu mund të kenë përparësi në marrëdhëniet me klientët dhe furnitorët, duke përfshirë një imazh bast, markë dhe reputacion, ose klientë më besnikë, të cilët madje mund të jenë të gatshëm të paguajnë më shumë për mallrat dhe shërbimet e ndërmarrjeve sepse respekton mjedisin, njerëzit të drejtat ose marrëdhëniet e kënaqshme të punës.

Së fundmi, menaxherët duhet të marrin parasysh dimensionin kohor të vendimeve të tyre, në kuptimin që vendimet e tyre nuk janë të izoluara, veprime të pavarura, por të gjitha janë të lidhura me njëri-tjetrin, të paktën për aq sa bëhen të gjithë nga të njëjtët njerëz¹²⁵ (Andreu dhe Rosanas, 2018). Prandaj menaxherët duhet të kenë parasysh se vendimet që ata marrin sot do të ndikojnë në mënyrën se si agjentët e tjerë reagojnë sot (në varësi të faktit nëse dhe në çfarë mase vendimet përmbushin pritjet dhe interesat e atyre agjentëve të tjerë, ekonomikë ose jo) dhe në të ardhmen (nëse vendimet janë të aftë të zhvillojnë aftësitë që i duhen kompanisë, kryesisht aftësitë vlerësuese, të cilat do të çojnë agjentët e tjerë të bashkëpunojnë në arritjen e objektivave të kompanisë dhe anëtarëve të saj); dhe mbi të gjitha aftësinë e vetë menaxherëve për të vazhduar të marrin vendimet e duhura në të ardhmen (përfshirë aftësinë e tyre për të kënaqur nevojat e tyre përmes rezultateve të jashtme të prekshme dhe jo – materiale, por edhe ato që ne i kemi quajtur rezultate të brendshme, domethënë rezultatet racionale dhe vlerësuese).

Vendimet në kompani, duke përfshirë (ose veçanërisht) vendimet e CSR, për këtë arsye nuk mund të justifikohen nga çdo rast apo argument, qoftë shoqëror, moral apo ekonomik. Në të vërtetë, duke theksuar mbingjyrimin e secilit rast mund të ketë pasojë të padëshirueshme. Rasti social, për shembull, mund ta kthejë kompaninë në një ofruer fondesh për të gjitha llojet e iniciativave sociale, edhe nëse është larg nga 14 qëllimet e kompanisë. Dhe çështja e biznesit mund të nxisë sjellje oportuniste, që synon marrjen e fitimit në kurriz të objektivave të tjerë.

12. ÇËSHTJA E MENAXHIMIT NË PËRGJEGJËSINË SOCIALE

Të gjitha më lart sugjerojnë se ekziston një arsye tjetër pse kompanitë duhet të jenë përgjegjëse shoqërore, përkatësisht ajo që ne mund ta quajmë çështja e menaxhimit. Të jesh përgjegjës shoqëror është një mënyrë e mirë për të menaxhuar një kompani. Ose më saktë, është mënyra e vetme për të menaxhuar mirë një kompani. Një kompani etike dhe me përgjegjësi shoqërore është një kompani e menaxhuar mirë, dhe një kompani e menaxhuar mirë duhet të jetë një kompani etike dhe me përgjegjësi shoqërore¹²⁶ (Argandoña, 2008b). Por si ndodh kjo? Si hyn etika në menaxhim të mirë?

Virtytet janë fryt i veprimeve të qëllimshme, të mundimshme që synojnë të përcaktojnë se çfarë është më e mira, ta vlerësojnë atë dhe të veprojnë në përputhje me rrethanat. Përvetësimi i virtyteve ka një dimension racional (kërkimi i asaj që është më e mira në secilin rast dhe gjetja e mjeteve për ta njohur atë) dhe një dimension i rrënjësor në vullnet, i cili e shtyn agjentin të bëjë një përpjekje për të arritur atë që e sheh si të mirë, duke i rezistuar tundimit për tu dhënë pas kënaqësive të jashtme ose të brendshme të shkurtër. "Sa herë që një person zgjedh lirshëm diçka që e di se është më mirë, edhe pse është më pak tërheqëse se një gjë tjetër që është më e keqe, ai po stërvitet dhe po ndërton forcën që do ta çlirojë atë nga çdo presion që mund ta devijojë"¹²⁷ (Pérez López, 1977b, f. 10).

Një menaxher etik është në gjendje të 'shohë' realitete të tjera (bazuar në efektet e mundshme të veprimeve të tij mbi të tjerët dhe, mbi të gjitha, vetë, d.m.th., të mësuarit vlerësues) dhe t'i vlerësojë ato ndryshe; për të zbuluar alternativa të tjera dhe gjithashtu t'i gjykojë ato ndryshe (jo vetëm nga efektiviteti ose atraktiviteti i tyre, por, mbi të gjitha, nga qëndrueshmëria e tyre); dhe të ushtrojë vetëkontroll, në mënyrë që të jetë në gjendje të marrë vendimet që i konsideron të përshtatshme, sepse ai do të ketë mësuar t'i rezistojë tundimit të rezultateve të menjëhershme. Kapaciteti i një personi për të 'parë' dhe për të vepruar zgjerohet me kalimin e kohës kur virtytet merren dhe

¹²⁵ Andreu dhe Rosanas, 2019.

¹²⁶ Argandoña, 2018b.

¹²⁷ Pérez López, 1977b, f. 10.

zhvillohen, sepse “rritja si qenie njerëzore nënkupton një rritje të aftësisë për të vepruar”¹²⁸ (Polo dhe Llano, 2017, f. 109).

LITERATURA

- Bhattacharyya, S. S., Mehta, N. K., & Jha, S. (2021). Ethical decision-making and organisational evaluation of in-kind versus funding-based corporate social responsibility initiatives; COVID-19 context study of organizational egoism. *International Journal of Ethics and Systems*.
- Duraku, A. (2018). Ethics in Public Administration in Kosovo. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 3(4), 163-169.
- Jetullahu, I. (2020). Corporate Social Responsibility—Introducing a New Model for Improving the Financial Performance of Large Enterprises: The Case of Kosovo.
- Rrustemi, V., Mladenović, D., & Jusufi, G. (2021). Social Marketing Challenges in Western Balkans: Evidence From Kosovo. *Medicine, Law & Society*, 14(1), 153-172.
- Sankara, J., Lindberg, D., & Nowland, J. (2017). Are board governance characteristics associated with ethical corporate social responsibility disclosures?. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics*, 14(3), 103-116.
- Sroka, W., & Szántó, R. (2018). Corporate social responsibility and business ethics in controversial sectors: Analysis of research results. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, 14(3), 111-126.
- Stoyanov, I. Ethical and Social Responsibility Aspects of Management and Ecology Safety Enterprise. *NEW CONDITIONS, NEW PERSPECTIVES, NEW CHALLENGES IN THE NEW GLOBAL ECONOMY*, 8.
- Tafolli, F., & Grabner-Kräuter, S. (2020). Employee perceptions of corporate social responsibility and organizational corruption: empirical evidence from Kosovo. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*.
- Tamvada, M. (2020). Corporate social responsibility and accountability: a new theoretical foundation for regulating CSR. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 5(1), 1-14.

---

¹²⁸ Polo dhe Llano, 1997, f. 109.